

Agnieszka Fabiańska

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Warszawa, Polska

ah.fabianska@uw.edu.pl

Konferencja „Pro Bibliotheca Publica. Kolekcje prywatne w publicznych instytucjach kultury – dawniej i dziś”, Warszawa 3–4 XII 2025 – sprawozdanie

W dniach 3–4 XII 2025 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie odbyła się piąta z cyklu konferencji *Hinc Omnia. Zbiory historyczne, artystyczne i specjalne w bibliotekach oraz innych instytucjach kultury*. Edycję zatytułowano: *Pro Bibliotheca Publica. Kolekcje prywatne w publicznych instytucjach kultury – dawniej i dziś*. W ciągu dwóch dni konferencji wygłoszono sześć referatów zaproszonych i czterdzieści cztery wyłonione spośród licznych nadesłanych propozycji.

W słowie wstępnym dr hab. Jolanta Talbierska (Uniwersytet Warszawski – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) – pomysłodawczyni cyklu, a jednocześnie przewodnicząca komitetu naukowego – nakreśliła główne wątki przyszłych obrad: kolekcjonerstwo prywatne i publiczne, prezentacja metod badań kolekcji, w tym badań proveniencyjnych, oraz praktyki stosowane przez instytucje gromadzące dobra dziedzictwa kulturowego w procesach gromadzenia, opracowania, ochrony, konserwacji i udostępniania dóbr wchodzących w skład tychże kolekcji.

Obrady toczyły się w dziesięciu panelach; przeważająca większość referatów dotyczyła jednego z dwu rodzajów zbiorów bibliotecznych: z jednej strony zbiorów graficznych, a z drugiej – książek i rękopisów. Poszczególne sekcje prezentowały się następująco:

Panel 1.: *Proweniencje. Metody. Współpraca*. Pierwszy referat wygłosił przedstawiciel Consortium of European Research Libraries (CERL) dr Geri della Rocca de Candal (Uniwersytet w Oksfordzie), który w wystąpieniu *Building Bridges: CERL, Provenance Research, and International Institutional Collaboration* przedstawił dotychczasowe działania konsorcjum z zakresu badań proveniencyjnych. Zaprezentował działanie utrzymywanych przez instytucję baz, z których głównymi, koncentrującymi się na omawianym typie badań, są MEI (Material Evidence in Incunabula) oraz jej baza pomocnicza Owners of Incunabula. Na infrastrukturze tego oprogramowania została oparta Polska Baza Proweniencyjna, omówiona przez dr. Martynę Osuch, dr. Wojciecha

Kordyzona i Helenę Nebel (Uniwersytet Warszawski – Biblioteka Uniwersytecka, Georg-August-Universität Göttingen) w wystąpieniu *Research – Record – Reuse. Praca w Polskiej Bazie Proweniencyjnej*. Portal, na którym gromadzone będą informacje o proveniencjach druków z obecnie kilkunastu, a docelowo wszystkich polskich bibliotek, opracowano na Uniwersytecie Warszawskim.

Panele 2. i 3. zatytułowano *Kolekcjonerstwo. Kolekcjonerzy i ich aspiracje*. Referenci, których wystąpienia zgromadzono w tej części konferencji, przedstawili swoje badania nad wybranymi kolekcjami. Keynote speaker tej części Rhea Sylvia Blok (Paryż, Fondation Custodia – Collection Frits Lugt) w wystąpieniu *Collectors and their Marks. Online Edition of Frits Lugt's Reference Work "Les Marques de collections de dessins & d'estampes"* zaprezentowała projekt przeniesienia tradycyjnego katalogu znaków proveniencyjnych rysunków i grafik, przygotowanego przez niderlandzkiego kolekcjonera i bibliografa Fritsa Lugta, do bazy online *Les Marques de collections de dessins & d'estampes*. Pozostali referenci z tych paneli skupili się głównie na omówieniu swoich badań nad zbiorami prywatnych kolekcjonerów, których zbiory trafiły do dużych kolekcji publicznych. W tej części wystąpiły między innymi dwie przedstawicielki Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, które opowiedziały o kolekcjach przechowywane w zbiorach tegoż Gabinetu: dr Izabela Przepałkowska zapoznała uczestników z kolekcją Aleksandra Chodkiewicza (referat: *Kolekcja rycin i rysunków Aleksandra Chodkiewicza (1776–1838) – rozpoznanie zbioru, zagadnienia proveniencyjne, materiał źródłowy*), a Urszula Dragońska – z kolekcją rycin Féliciena Ropsa (1833–1898), pochodzących z kolekcji Henryka Grohmana (referat: *Henryk Grohman i Félicien Rops. Kolekcjoner i artysta na europejskim rynku sztuki*).

Prelegenci panelu 4., zatytułowanego *Kolekcje i kolekcjonerstwo*, skupili się na wyjątkowo chętnie kolekcjonowanych typach zbiorów. Keynote speaker dr Christof Metzger Wiedeń, Graphische Sammlung Albertina) w wystąpieniu *The Czartoryski (?) – Lubomirski Collection of Drawings by Albrecht Dürer. Its History and Fate* przedstawił skomplikowane losy pewnego konwolutu zawierającego 26 rysunków Dürera. Wolumin ten w nieznanym sposobie opuścił słynną praską kolekcję cesarza Rudolfa II, następnie trafił do niezidentyfikowanej polskiej rodziny magnackiej, a w latach 20. XIX w. Henryk Ludwik Lubomirski (1777–1850) włączył go do zbiorów Muzeum Książąt Lubomirskich. Nie był to koniec zadziwiających losów konwolutu, bowiem w 1932 r. został on zakupiony do zbiorów wiedeńskiej Albertiny.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od sesji numer 5: *Kolekcje prywatne w zbiorach publicznych*. Zaproszony do wygłoszenia referatu wprowadzającego prof. dr hab. Wojciech W. Kowalski (Sosnowiec, Akademia Humanitas), w wystąpieniu *Biblioteczne kolekcje prywatne w polskich zbiorach publicznych*.

Aspekty prawne trudnych lat po II wojnie światowej, w przystępny sposób przybliżył najistotniejsze uwarunkowania prawne związane z tematem zbiorów zabezpieczonych. Kolekcje poniemieckie i podworskie w całości lub w części trafiły do wielu polskich bibliotek głównie w latach 1945–1955. Wiele z nich stanowi wyróżniającą się część obecnych księgozbiorów, jednak status prawny części z nich jest kwestionowany przez spadkobierców poprzednich właścicieli. Sukcesorzy wnoszą roszczenia własnościowe ze względu na niewłaściwy – według nich – sposób przeprowadzenia nacjonalizacji w drugiej połowie lat 40. XX w. Temat kolekcji zabezpieczonych kontynuowały Lidia Gerc (Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Biblioteka Uniwersytecka / Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska „Academia Copernicana”) w referacie *Specyfika kolekcji utworzonej z tzw. „zbiorów zabezpieczonych” w Gabinecie Zbiorów Graficznych Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i jej znaczenie* oraz dr Marta Puszka (Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Biblioteka Główna) w wystąpieniu *Kolekcja starych druków i rękopisów Gottfrieda Erdmanna Petriego z Żar w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*.

Panele numer 6: *Kolekcje rękopiśmienne i starodruczne* oraz 7: *Księgozbiory prywatne* koncentrowały się na tematyce kolekcji książek i rękopisów. O kolekcjach złożonych z druków opowiedzieli: Laura Kreigere-Liepiņa (Ryga, Latvijas Universitātes Bibliotēka), która przedstawiła kolekcję humanisty Daniela Hermanna w referacie *Bibliotheca Rigensis and one of its Most Valuable Book Collections in the University of Latvia Library: the Intellectual Heritage of Daniel Hermann (1543–1601), Humanist from Riga and Secretary of the Polish King Stephen Báthory*; Łukasz Nowak (Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych) w wystąpieniu *Renesansowy księgozbiór Piotra Wedelickiego z Obornik* i dr Iryna Kachur (Lwów, Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. W. Stefanyka) – *Rozproszony księgozbiór francuskiego akademika XVIII w. J.J. Dortous’a de Mairana w bibliotekach ukraińskich i polskich* – referat poświęcony zbiorom francuskiego fizyka i astronoma Jeana-Jacques Dortous’a de Mairana. Kolejny temat, *XIX-wieczna kolekcja Ignacego Turkulla w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, przedstawili dr Marta M. Kacprzak i dr Zbigniew Olczak (Uniwersytet Warszawski – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie). Ostatnim z serii referatów o książkach było wystąpienie Marii Fronczak (Uniwersytet Warszawski – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie – Instytut Historii PAN): *Szczególna kolekcja poza zbiorami specjalnymi: rodzinna biblioteka Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*. O kolekcjach rękopiśmiennych opowiedzieli: dr Marcin A. Klemenski (Kraków, Biblioteka Naukowa PAU i PAN), który

w referacie *Proweniencje rękopisów ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN – wstęp do problematyki* zaprezentował zbiory swej macierzystej biblioteki, oraz dr Agnieszka Fabiańska (Uniwersytet Warszawski – Biblioteka Uniwersytecka) w wystąpieniu *Czy warto zajmować się rękopisami, których już nie ma?* dotyczącym zniszczonych, głównie w czasie II wojny światowej, spuścizn uczonych związanych z Uniwersytetem Warszawskim.

Panel numer 8: *Kolekcje prywatne – varia* poświęcono zbiorom cymeliów w instytucjach kultury. Z prywatnych zbiorów Feliksa Sałacińskiego (1884–1952) pochodzą interesujące obiekty przechowywane obecnie w Muzeum Śremskim. Opowiedział o nich dr Radosław Franczak (Śrem, Muzeum Śremskie – Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) w wystąpieniu *Kości mamuta i inne cymelia – w poszukiwaniu rozproszonych zbiorów cukiernika Feliksa Sałacińskiego (1884–1952)*. Kolekcję książek i curiosów zaprezentowały Anna Sobolewska i Marta Tworkowska (Politechnika Gdańska, Biblioteka) w referacie *Pajaki, papugi i relacje z podróży, czyli jak przedwojenna Politechnika stała się spadkobiercą spuścizny naukowej po Gdańskim Towarzystwie Przyrodniczym*.

Do tematyki książkowej powrócono w panelu numer 9: *Kolekcje i kolekcjonerstwo*. Profesor dr hab. Piotr Pokora (Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – Biblioteka Raczyńskich) przedstawił kolejny fragment zbiorów Mikołaja Ruszkowskiego w wystąpieniu *Nieznana część księgozbioru Mikołaja Ruszkowskiego (zm. 1651) w świetle woluminów zachowanych w zbiorach Biblioteki Raczyńskich*. Księgozbiór krakowskiego matematyka i astronoma Jana Brożka przybliżyła w referacie *Books on the Move: Jan Brożek's Italian Collection and its Legacy* dr Alicja Bielak (Warszawa, Instytut Filozofii i Socjologii PAN), a dr Mateusz Zimny (Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II) zaprezentował słuchaczom swoje badania nad nieznanym szerzej fragmentem kolekcji książek starszego z braci Załuskich – Andrzeja Stanisława (referat *Zapomniane Załusciana ze zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*).

W ostatnim panelu, numer 10, zatytułowanym *Konserwacja. Muzykalia. Archiwalia*, przedstawiono referaty koncentrujące się na tematyce konserwacji zbiorów bibliotecznych i muzealnych. Keynote speaker tej części prof. dr hab. Barbara Wagner (Uniwersytet Warszawski) w fascynujący sposób wprowadziła słuchaczy w temat etyki konserwatorskiej. W referacie *Zmiana (nie zawsze) intencjonalna: wyniki współczesnych badań chemicznych a dawne konserwacje* na kilku przykładach omówiła problemy i dylematy, przed którymi staje konserwator. W podsumowaniu prelegentka zachęciła bibliotekarzy i opiekunów kolekcji do korzystania z analiz chemicznych, szczególnie w czasie planowania i przeprowadzania procesu konserwacji, gdyż badania materiałowe

mogą wnieść wiele nowych informacji do dotychczasowej wiedzy o obiekcie. Można by rzec, że w ten sposób badania chemiczne wyrastają na nową naukę pomocniczą bibliologii.

Konkretne dylematy dotyczące rozdzielania sztucznych albumów przedstawiła konserwatorka Marta Winiarczyk (Kraków, Muzeum Narodowe) – referat *Mnóstwo pytań – konserwacja Woluminu VII – sztucznego albumu z dokumentami z lat 1386–1791 z Biblioteki Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie*, a problem odtworzenia podzielonego w nieznanym momencie albumu sztucznego przedstawili dr Piotr P. Czyż i Anna Grochala (Warszawa, Muzeum Narodowe) w wystąpieniu „*Pamiętnik malarzy polskich*”: *próba rekonstrukcji koncepcji i formy albumu rysunków artystów warszawskich, zdeintegrowanego w kolekcji Dominika Witke-Jeżewskiego*.

W ponad pięćdziesięciu wystąpieniach zaprezentowano szeroki wachlarz problemów i praktycznych rozwiązań związanych z gromadzeniem, opracowaniem i konserwacją bardzo różnorodnych materiałów będących własnością różnorodnych instytucji kultury. Konferencja stała się forum wymiany myśli, ale też wskazówek dotyczących praktycznych sposobów radzenia sobie z problemami większych i mniejszych kolekcji. Istotnym aspektem było skierowanie uwagi słuchaczy na nowatorskie sposoby i nowoczesne technologie, które mogą pomóc pracownikom instytucji kultury w radzeniu sobie z piętrzącymi się problemami.

Pełen program konferencji, księgę abstraktów i notki biograficzne referentów zostały zarchiwizowane i będą dostępne na witrynie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w zakładce Konferencje.

